

POSTANOWIENIE

5 września 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Agnieszka Piotrowska

na posiedzeniu niejawnym 5 września 2025 r. w Warszawie
w sprawie z powództwa A.S. i K.S.
przeciwko Bank spółce akcyjnej w W.
o ustalenie i zapłatę,
na skutek skargi kasacyjnej Bank spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie
z 1 grudnia 2023 r., V ACa 905/22,

- 1) odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2) zasądza od pozwanego na rzecz powodów koszty postępowania kasacyjnego w kwocie 5400 (pięć tysięcy czterysta) zł z odsetkami w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia orzeczenia zobowiązanemu do dnia zapłaty.**

(A.D.)

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 9 marca 2022 r. w sprawie z powództwa A.S. i K.S. przeciwko Bankowi spółce akcyjnej z siedzibą w W. (dalej Bank), Sąd Okręgowy w Warszawie ustalił nieważność bliżej opisanej umowy o kredyt, zawartej 23 marca 2006 r. przez strony i zasądził od pozwanego Banku na rzecz powodów kwotę 40

631,22 zł oraz kwotę 18 891,37 CHF z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 31 marca 2021 r. do dnia zapłaty, a także oddalił powództwo w pozostałej części.

Apelacja pozwanego od tego orzeczenia została oddalona wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 1 grudnia 2023 r.

Pozwany wniósł skargę kasacyjną opierając wniosek o jej przyjęcie do rozpoznania na przyczynach kasacyjnych objętych art. 398⁹ § 1 pkt 2 i 4 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia przysługującym od prawomocnych orzeczeń sądu drugiej instancji, służącym ochronie interesu publicznego przez zapewnienie jednolitości wykładni i stosowania prawa, wkład Sądu Najwyższego w rozwój orzecznictwa i nauki prawa oraz eliminowanie z obrotu prawnego orzeczeń wydanych w postępowaniu nieważnym lub orzeczeń oczywiście niezgodnych z prawem.

Stosownie do 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania w razie wykazania przez stronę, że w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Z punktu widzenia funkcji oraz założeń skargi kasacyjnej jako nadzwyczajnego środka zaskarżenia, rolą „przedsądu” jest wstępna selekcja skarg pod kątem spełniania wymienionych wyżej kryteriów (przyczyn kasacyjnych) kwalifikujących skargę do jej przedstawienia Sądowi Najwyższemu w celu merytorycznego rozpoznania.

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący powołał się na drugą przyczynę kasacyjną polegającą na potrzebie wykładni przepisów prawa wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, tj. art. 496 k.c. w zw. z art. 497 k.c. w zakresie, w jakim przepisy te dopuszczają możliwość skutecznego skorzystania przez Bank z prawa zatrzymania w celu zabezpieczenia roszczenia o zwrot kapitału kredytu w przypadku zasądzenia przez sąd obowiązku zwrotu na rzecz kredytobiorcy należności w związku z upadkiem umowy kredytu. Skarżący wskazał, na zagadnienie, czy w przypadku uznania umowy kredytu za nieważną,

bank może podnieść skuteczny zarzut zatrzymania świadczenia do wartości wypłaconego kapitału kredytu, w szczególności w świetle rozbieżności co do kwestii, czy umowa kredytu jest umową wzajemną oraz co do możliwości skorzystania z prawa zatrzymania w przypadku świadczeń jednorodzących.

W nawiązaniu do tak sformułowanej przyczyny kasacyjnej należy przypomnieć, że na gruncie przyczyny kasacyjnej określonej w art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. rozbieżności w orzecznictwie należy interpretować jako brak zgodności rozstrzygnięć w sprawach o takich samych lub bardzo podobnych stanach faktycznych, w których mają zastosowanie te same przepisy, wykładane lub stosowane w sposób prowadzący do odmiennych - zróżnicowanych albo sprzecznych - orzeczeń albo decyzji procesowych. Wskazując na tę przyczynę kasacyjną, skarżący powinien opisać, na czym polega trudność w interpretacji określonych przepisów prowadząca do niepożądanego wyżej stanu oraz zilustrować swoje twierdzenia przykładami takich rozbieżnych rozstrzygnięć.

Na gruncie tej sprawy nie wystąpiła sygnalizowana przez skarżącego potrzeba wykładni art. 496 k.c. w zw. z art. 497 k.c. związana z możliwością skorzystania przez Bank z zarzutu zatrzymania. Kwestia wzajemności umowy kredytu została wyjaśniona w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 28 lutego 2025 r., III CZP 126/22, w której Sąd Najwyższy przyjął - z przyczyn szczegółowo wyjaśnionych w motywach uchwały - że umowa kredytu ma charakter wzajemny. Stwierdzenie wzajemnego charakteru umowy kredytu nie jest jednak wystarczające do przyjęcia, że każdorazowo dopuszczalne jest skorzystanie przez bank z zarzutu zatrzymania w sporze z konsumentem dochodzącym zwrotu nienależnego świadczenia wobec nieważności umowy kredytu. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono, że w sytuacji, w której wzajemne wierzytelności są wyrażone w pieniądzu, uprawnienie do potrącenia (art. 498 i n. k.c.) należy postrzegać jako dalej idące w zestawieniu z prawem zatrzymania, którego istota polega na zabezpieczeniu wierzytelności przysługującej retencji przed ewentualną niewypłacalnością dłużnika (wierzyciela wzajemnego) przez uzależnienie spełnienia własnego świadczenia od zaoferowania świadczenia przez wierzyciela wzajemnego. Potrącenie realizuje bowiem m.in. funkcję egzekucyjną, prowadząc – w drodze jednostronnej decyzji potrącającego i bez konieczności

zaangażowania organów państwa – do przymusowego zaspokojenia należności przysługującej potrącającemu. W konsekwencji, w braku szczególnych okoliczności, których wykazanie obciąża stronę podnoszącą zarzut zatrzymania, podważa to legitymowany prawnie interes strony, która dysponując możliwością wymuszenia spełnienia świadczenia wzajemnego, z możliwości tej nie korzysta, lecz – powołując się na potrzebę „zabezpieczenia” wierzytelności, którą może swobodnie wyegzekwować – odmawia spełnienia świadczenia należnego kontrahentowi ze skutkiem w postaci dalszego utrzymywania stanu niepewności między stronami. Kwestia ta rysuje się szczególnie wyraźnie w razie nierównowagi majątkowej stron stosunku prawnego, gdy dalsze pozostawanie w impasie mogłoby w istocie służyć szykanowaniu strony słabszej, z uwagi na trudność w zaoferowaniu przez nią świadczenia wzajemnego (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 6 czerwca 2025 r., II CSKP 545/23). Skarżący niw wskazał we wniosku na tego typu szczególne okoliczności, kwestionując jedynie w sposób ogólny prawidłowość przyjętego przez sąd poglądu o niedopuszczalności zarzutu zatrzymania w przypadku zobowiązań dwustronnie pieniężnych.

Niezależnie jednak od oceny trafności tego stanowiska w świetle prawa krajowego, w sprawach objętych zakresem zastosowania dyrektywy Rady 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.Urz. UE L nr 95, s. 29; dalej: „dyrektywa 93/13”), przy ocenie zasadności zarzutu zatrzymania, wymaga uwzględnienia w każdym przypadku konieczność dokonywania przez sąd krajowy, zgodnie z zasadą efektywności prawa Unii, wykładni przepisów prawa krajowego zgodnej z przepisami dyrektywy unijnej, tak dalece, jak to możliwe. Stosownie zaś do stanowiska TSUE art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie wykładni prawa krajowego – co odnosi się również do art. 496 i 497 k.c. – zgodnie z którą w kontekście stwierdzenia nieważności umowy kredytu zawartej przez bank z konsumentem ze względu na nieuczciwy charakter jej niektórych warunków powołanie się przez bank na prawo zatrzymania prowadzi do uzależnienia przysługującej konsumentowi możliwości uzyskania przez niego zapłaty kwot, które zasądzono od banku z uwagi na skutki restytucyjne wynikające ze stwierdzenia abuzywności warunków umownych, od równoczesnego

zaofiarowania przez konsumenta zwrotu albo zabezpieczenia zwrotu całości świadczenia otrzymanego od banku na podstawie umowy kredytu, niezależnie od spłat dokonanych w wykonaniu tej umowy przez konsumenta (por. postanowienie TSUE z 8 maja 2024 r., C-424/22, WN przeciwko Santander Bank Polska S.A., ECLI:EU:C:2024:398 i wcześniejszy wyrok TSUE z 14 grudnia 2023 r., C-28/22, Getin Noble Bank, ECLI:EU:C:2023:992 oraz uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 28 lutego 2025 r., III CZP 126/22 oraz wyroki Sądu Najwyższego z 28 lutego 2025 r., II CSKP 2231/22 i z 11 marca 2025 r., II CSKP 617/23). Z motywów zaskarżonego wyroku wynika, że Sąd Apelacyjny uznając brak podstaw do uwzględnienia podniesionego przez pozwanego bank zarzutu zatrzymania powołał się na wynikające z dyrektywy 93/13 zasady efektywności ochrony konsumenckiej. Nie ma zatem podstaw do przyjęcia, że na gruncie tej sprawy powstała potrzeba kolejnego odniesienia się do tej kwestii przez Sąd Najwyższy.

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący podniósł, także że skarga jest oczywiście uzasadniona ze względu na rażące naruszenie przez Sąd Apelacyjny art. 353¹ k.c. w zw. z art. 385¹ § 1 k.c. przez przyjęcie, że zakwestionowane przez powodów postanowienia umowne pozostają sprzeczne z art. 353¹ k.c., stanowiąc jednocześnie postanowienia abuzywne w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., a jednocześnie odnoszą się do przedmiotu świadczenia głównego określonego w umowie, zatem po ich eliminacji nie jest możliwe dalsze jej wykonywanie; zarzucił w konsekwencji błędne zastosowanie przez Sąd kumulacji obu tych sankcji. Skarżący zanegował ponadto abuzywność tych klauzul w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., albowiem określają one przedmiot głównego świadczenia stron oraz zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Pozwany nie ustalał w sposób dowolny kursów walut w obowiązującej w Banku tabeli kursowej, służących rozliczeniom stron, co, w połączeniu z akceptacją przez powodów ryzyka walutowego, wyłącza możliwość uznania ich za postanowienia niedozwolone. Nawet w przypadku hipotetycznego uznania, że sporne postanowienia umowy kredytu stanowią postanowienia abuzywne i w konsekwencji nie wiążą powoda stosownie do art. 385¹ § 1 i 2 k.c., w dalszym ciągu nie ma podstaw do uznania umowy za nieważną, albowiem uzupełnienie postanowienia,

bez zmiany jego istoty, pozostaje bowiem oczywiście możliwe. Wykorzystanie w tym celu jakiegokolwiek kursu waluty ustalanego obiektywnie i bez wpływu którejkolwiek ze stron umowy pozwoliłoby na zachowanie istoty klauzuli umownej w postaci powiązania zobowiązania z kursem waluty obcej bez zmiany jej istoty.

Oparcie wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania na przyczynie objętej art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. nakłada na skarżącego powinność wykazania kwalifikowanej postaci naruszenia konkretnych przepisów prawa materialnego lub procesowego, naruszenia dostrzegalnego *prima facie*, przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej, bez potrzeby zagłębiania się w szczegóły sprawy lub dokonywania jej poszerzonej analizy. Należy też przypomnieć, że zgodnie z powszechnie aprobowanym w orzecznictwie i nauce prawa poglądem, o przyjęciu skargi kasacyjnej do rozpoznania nie decyduje *per se* nawet oczywiste naruszenie konkretnego przepisu, lecz jego skutek polegający na wydaniu oczywiście nieprawidłowego orzeczenia, które nie może się ostać (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 7 stycznia 2003 r., I PK 227/02, OSNP 2004 r., Nr 13, poz. 230).

Skarżący nie wykazał tam rozumianej oczywistej zasadności wniesionej skargi w świetle ustabilizowanego już orzecnictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej TSUE) oraz Sądu Najwyższego. Wyjaśniono w nim, że określenie wysokości świadczenia z tytułu zwrotu kredytu obciążającego konsumenta z odwołaniem do tabel kursów walut obcych ustalanych jednostronnie przez bank kredytujący, bez wskazania w umowie obiektywnych kryteriów, jest nietransparentne, pozostawia pole do arbitralnego działania banku i w ten sposób obarcza kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem, naruszając równorzędność stron, w związku z czym tego rodzaju postanowienia umowne mają charakter niedozwolony w rozumieniu art. 385¹ k.c. (zob. wyroki Sądu Najwyższego z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, Nr 11, poz. 134, z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16, z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18, z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, Nr 2, poz. 20; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18, z 24 lutego 2022 r., II CSKP 45/22, z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22). Klauzule kształtujące mechanizm indeksacji, określają główne świadczenie kredytobiorcy w rozumieniu art. 385¹ § 1 zdanie drugie k.c., a zatem podlegają kontroli, jeśli nie zostały sformułowane w jednoznaczny sposób (zob. wyroki Sądu Najwyższego z 4

kwietnia 2019 r., I CSK 159/17, z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18, z 21 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21 oraz z 3 lutego 2022 r., II CSKP 459/22). Postanowienia umowne są wyrażone prostym i zrozumiałym językiem, gdy umowa przedstawia w sposób przejrzysty konkretne działanie mechanizmu, do którego odnosi się dane postanowienie, umożliwiając konsumentowi orientację, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, co do wpływających dla niego z tej umowy konsekwencji ekonomicznych (zob. wyroki TSUE: z 20 września 2017 r., C-186/16; z 3 października 2019 r., C-260/18 oraz z 30 kwietnia 2014 r., C-26/13; wyroki Sądu Najwyższego z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18, z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22, z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22 i z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22). Sąd Najwyższy wyjaśnił już, że klauzula ryzyka walutowego i klauzula kursowa określająca przeliczenie zobowiązań stron (tzw. klauzula spreadowa) - w ramach przyjętego w umowie mechanizmu waloryzacji są ze sobą ściśle powiązane, co ma istotne znaczenie z perspektywy oceny, czy określają one główne świadczenia stron, czy zostały sformułowane w sposób jednoznaczny, a także w płaszczyźnie możliwości utrzymania umowy w mocy, a ich rozszczępienie jest zabiegiem sztucznym (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22 i z 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22 i dalsze powołane tam orzecznictwo).

Oceny abuzywności postanowienia umownego dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy, a nie następczo, co oznacza, że ocena niedozwolonego charakteru postanowienia nie może uwzględniać okoliczności powstałych po zawarciu umowy - w tym także sposobu stosowania postanowienia umowy w praktyce (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1. poz. 2). Uznanie klauzul przeliczeniowych za abuzywne oznacza, że są one - z mocy samego prawa od momentu zawarcia umowy - bezskuteczne (nie wiążą) konsumentów (art. 385¹ § 1 k.c.), aczkolwiek strony pozostają związane umową w pozostałym zakresie, jeśli jest to tylko możliwe.

Stwierdzenie niedozwolonego charakteru postanowienia w umowie kredytu może uzasadniać uznanie umowy za nieważną. Umowa będzie dotknięta nieważnością, gdy bez abuzywnych postanowień jej obowiązywanie nie jest

możliwe w świetle prawa krajowego i nie zaszły przesłanki umożliwiające zastosowanie regulacji zastępczej, a konsument postanowień abuzywnych nie potwierdził, nie udzielając następczo świadomej i wolnej zgody na te klauzule i tym samym odmawiając przywrócenia im skuteczności z mocą wsteczną (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, Nr 9, poz. 56; uchwała Sądu Najwyższego z 16 lutego 2021 r., III CZP 11/20, OSNC 2021, Nr 6, poz. 40; wyroki TSUE z 3 października 2019 r., C-260/18 i z 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, oraz wyroki Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD, 2021, Nr 2, poz. 20, z 16 września 2021 r., I CSKP 166/21 i z 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22). Sąd Najwyższy wypowiedział się także w kwestii, czy bez dotkniętych abuzywnością klauzul przeliczeniowych, umowa kredytu indeksowanego do waluty obcej może nadal obowiązywać, wskazując, że wyeliminowanie tych klauzul prowadzi także do upadku klauzuli ryzyka walutowego, charakterystycznego dla umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i uzasadniającego powiązanie stawki oprocentowania ze stawką LIBOR, co jest równoznaczne z tak daleko idącym przekształceniem umowy, iż należy ją uznać za umowę o odmiennej istocie i charakterze niż zamierzone przez strony, choćby nadal chodziło tu tylko o inny podtyp czy wariant umowy kredytu. Wyłączył dopuszczalność zastąpienia abuzywnych postanowień umownych przepisami dyspozytywnymi lub zwyczajami, przez zastosowanie średniego kursu waluty obcej ustalanego przez Narodowy Bank Polski (dalej NBP) w oparciu o art. 358 § 2 k.c. lub art. 41 prawa wekslowego, ewentualnie w oparciu o wykładnię umowy przy zastosowaniu art. 65 k.c. (zob. wyroki z 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22 i z 31 stycznia 2023 r., II CSKP 941/22). Podniósł, że jeżeli bez niedozwolonych postanowień umownych umowa nie może obowiązywać, a nie są spełnione przesłanki uzupełnienia luki przez regulację zastępczą i konsument nie wyraził świadomie i swobodnie woli sanowania postanowienia, umowa jest trwale bezskuteczna (nieważna), a podstawą tej nieważności jest art. 58 k.c. (zob. wyroki Sądu Najwyższego z 16 września 2021 r., I CSKP 166/21; z 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22; z 25 października 2023 r., II CSKP 820/23; z 9 stycznia 2024 r., II CSKP 874/22 oraz z 6 września 2024 r., II CSKP 1644/22).

Sąd Najwyższy wypowiedział się także co do znaczenia nowelizacji prawa bankowego dokonanej tak zwaną ustawą antyspreadową czyli ustawą z 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 165, poz. 984) dla bytu prawnego umów zawartych przed wejściem w życie tej noweli (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr B, poz. 20; z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22 i z 28 października 2022 r., II CSKP 894/22).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono również, że art. 385¹ i n. k.c. stanowią rdzeń systemu ochrony konsumenta i wprowadzają instrument intensywniejszej- względem zasad ogólnych (w tym art. 353¹ k.c.) kontroli treści postanowień narzuconych konsumentowi przez przedsiębiorcę pod kątem poszanowania interesów konsumentów, co w powiązaniu z istotnymi różnicami w konsekwencjach tych naruszeń, polegającymi w szczególności na zastosowaniu w reżimie niedozwolonych postanowień sankcji bezskuteczności zawieszanej na korzyść konsumenta, wyłączeniu zastosowania art. 58 § 3 k.c. i daleko idącym ograniczeniu możliwości zastąpienia bezskutecznej klauzuli inną, stwarzałoby ryzyko rozstrzygnięć poniekąd przypadkowych i arbitralnych. W konsekwencji przyjęto, że w zakresie naruszeń właściwości (natury) stosunku prawnego, które spełniają przesłanki określone w art. 385¹ i n.k.c. - reżim niedozwolonych postanowień umownych wyłącza także zastosowanie art. 58 § 1 w związku z art. 353¹ k.c. (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18, OSP 2021, z. 2, poz. 7; z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22; z 27 maja 2022 r., II CSKP 314/22, OSNC-ZD 2022, nr D, poz. 50; z 27 maja 2022 r., II CSKP 377/22, z 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22). Z uzasadnienia zaskarżonego orzeczenia wynika, że Sąd Apelacyjny opowiedział się za możliwością kumulacji tych sankcji, równocześnie jednak dokonał oceny, że wynikająca z art. 385¹ § 1 i 2 k.c. bezskuteczność zapisów, które dotyczyły opisanego w umowie mechanizmu indeksacji, prowadziła do upadku umowy z powodu niemożności określenia na podstawie umowy, po eliminacji zakwestionowanych klauzul, głównych świadczeń stron, a więc rat kapitałowo-odsetkowych. Nie ma zatem podstaw do przyjęcia, że zaskarżone orzeczenie jest z powodów wskazanych przez skarżącego oczywiście wadliwe w rozumieniu wyżej przedstawionym.

W tym stanie rzeczy orzeczono, jak w sentencji. O kosztach postępowania kasacyjnego na rzecz powodów, którzy wnieśli w terminie odpowiedź na skargę kasacyjną, orzeczono na podstawie 98 i 108 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c. oraz § 10 ust.4 pkt 2 w zw. z § 2 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (jedn. tekst : Dz.U. z 2023 r., poz.1964 ze zm.).

(A.D.)

[a.ł]